

EURIPIDES ÉLETE ÉS KÖLTÉSZETE.

Euripides küléletére vonatkozólag ép oly keveset tudunk, mint Aeschylos, Sophokles és a legtöbb hellén költő életpályájáról. Ingó talajon mozog még az irodalomtörténet is, midőn ama költők szellemi működését, akár független álláspontból, akár azon szempontból kiindulva, hol törekvéseik kölcsönösen érintkeztek, a napjainkbeli olvasó tudományszomjas szemei előtt akarja festeni. Mert a történetíró csak annak rómjai között jár, mit teremtő hatalmuk gazdagsága épített egykoron; hiányzik neki a művek chronológiája ép úgy, mint azok teljes átnézete, hogy ez uton határozott ítéletet hozhatna. Az idők mindent elpusztító vihara a három nagy attikai tragikus műveiből is elsodort mindent, s napjainkra csak bensőleg hatalmas bár, de küljelentkezéseikben parányi romok maradtak. A classicus és tudományos korszakok emberei nem igen foglalkoztak a kiváló férfiak személyi tulajdonaival, ők beérték azzal, ha azok szellemi jellemvonásait ismerték, melyek talán gondolkodásuk módjára, a hatásra, vagy éppen irataikra vetettek derültebb fényt. De forrásaink is nemcsak csekélyek, hanem jóval későbbi eredetűek és adataikat oly különböző csatornákon át nyerték, melyeknek megbízhatóságáról nem mindig szerezhetünk meggyőződést. Jelesen az attikai komédia azon forrás, melyből a legkétesebb jellegű elbeszélések folynak; a komikusok, főleg a közép komédia képviselői, a költészet színeivel szerették tarkázni a valósságot; kedvöket lelték abban, hogy híres személyeket nevetségesekké tegyenek, e végre sok dolgot költöttek, a mi azután a scholiasták jegyzeteibe jutott, s onnan idővel a történeti tények közé került. Euripides ellen is, mint az akkori irodalom legérdekesebb és legszembeötlőbb alakja ellen, kitartó polemiát folytattak, mintegy föladatukká tették, hogy lénye és családja legpikánsabb vonásait vegyék tolluk hegyére és a legtorzabb alakokban gúnyolják ki; személyes ítéleteiket tehát vigyázva szabad csak elfogadnunk.¹⁾

¹⁾ Bővebben erről: Lehrs, Wahrheit und Dichtung in der griech. Literaturgeschichte; v. ö. ugyanattól: Populäre Aufsätze aus dem Alterthume, 207. l.; Merklin, Die Citiermethode und Quellenbenutzung des A. Gellius. (Ann. philol. voll. suppl. op. add. III. 639. s. köv. lap.) W. Vischer, Ueber die Benutzung der alten Komödie als historische Quelle. Basel, 1840.

I.

Euripides született a 75. Ol. 1-ső évében, Kr. e. 480-ban, Kallias archonsága alatt, Salamison, midőn ott a görög fővezér, Themistokles, az örökre nevezetes tengeri diadalt nyerte a perzsákon. Költőnk szülei ugyanis sok más athéni emberrel, kik ezen időben a perzsa had közeledésének hírére a várost elhagyták, menekültek és e szigeten kerestek menedéket. Ennélfogva 45-évvél volt fiatalabb Aeschylónál, s csak 15-évvél fiatalabb Sophoklesnél.

A salamisi győzelem tehát, ezen egész Görögországra nézve legnagyobb és legfontosabb esemény, érdekesen hozta össze a görög tragédia három legnagyobb képviselőjét: a férfi Aeschylos a harczosok sorában küzdött, a tizenöt éves Sophokles pedig vezetője volt azon karnak, mely a győzelmi paeant énekelte és a diadaljel körül tánczolt. ¹⁾

Euripides nevét, mint Suidas Philochoros nyomán írja, Euripostól, a Boeotia és Euboea közti tengerszorostól nyerte, melynek vizeiben a salamisi ütközet történt. ²⁾

Atyja, Mnesarchos vagy Mnesarchides ³⁾ Attikának Phlyia

¹⁾ Költőnk életfróinak idevágó adataival v. ö. Paus. I. 36; Plut. Arist. 19; Athen. I, 20. Timaeus ap. Plut. Qu. Symp. VIII, 1. p. 717C: οὐδὲν τὸ περὶ τῆς Εὐριπίδου γενέσεως καὶ τελευτῆς· γενομένου μὲν ἡμέρας κατ' ἦν οἱ: Ἕλληνας ἐναυμάχουον ἐν Σαλαμῖνι πρὸς τὸν Μῆδον κτλ.

Diog. Laert. II. 45: καὶ Εὐριπίδης, ὃς καὶ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἐξδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος ἐγενήθη ἐπὶ Καλλιάρχου. Hesychius (Müller fr. hist. gr. IV, p. 163, 23): Εὐριπίδης· κατὰ τὴν ἡμέραν ἣν ἐνίκων Ἕλληνας Πέρσας ἐν τῇ κατὰ Ξεέρου ναυμαχίᾳ γενναῖα εὐτυχίαν προσημείων Ἀθηναίους.

A salamisi csatának napját l. Kinton: Fast. Hell. vol. 2. pag. 30. ed. Krüger.

Ezen adatoktól csak a párosi krónika tér el, mely Eurip. születési évét a 74. Ol. 1-ső évére teszi; talán fölcseréli Achäossal, ki Suidas szerint a 74. Ol. született, vagy talán az idősebb Euripidesszel, kitől Suidas 12 drámát és két győzelmet említ. V. ö. Brüll: De fontibus vitae Euripidis. (Monast. 1877.) 60. s köv. lap. — Otrf. Müller (Gesch. d. gr. Literatur II. 143. l.) alapos ok nélkül mesének tartja, hogy költőnk a salamisi győzelem napján született.

²⁾ V. ö. Priscianus, II, 6. p. 79: «Inveniuntur quaedam nomina formae patronymicorum significatione denominativa, ut Euripides proprium Euripi filius; sed ab Euripo sic nominatus dicitur Euripides, quia illo die natus est, quo Athenienses cum Persis in Euripo bellum commiserunt».

³⁾ Suidas: Εὐριπίδης, Μνησαρχοῦ ἢ Μνησαρχίδου. Corp. Inscr. 6051: Εὐρι-

nevű helységéből való volt; athéni születésű anyja, Klito, jó módu családból származott. ¹⁾

Költőnk életríró szerint (Elmsley, O. D. Bloch, Thom. Mag.) atyja korcsmáros (κάπηλος) volt, anyja pedig a komikusok szerint, főzelékárusnő (λαχανόπωλις). ²⁾

Más adatokat nyújt Stobaeos, Philochoros Suidasnál és Moschopulos; Stobaeos ugyanis azt meséli, hogy Euripides apja boeotiai volt és hogy adósságok miatt hagyta el hazáját. Philochoros ellenben, hogy anyja előkelő családból származott. Hogy mi igaz e különböző és egymással ellenkező értesítésekből, azt most annál kevésbé ítélni tudjuk meg, mert Euripides szülei felől semmi nemű érvényes avagy határozott adatunk nincsen és a komikusok gúnnya, melynek a költő ki volt téve, könnyen érhetne annak szüleit és elődeit is és őket illetőleg rosz és kétértelmű híreknek adhatott létet. Hisz Valerius Maximus (III, 4.) maga mondja: quam matrem habuerit Euripides, ipsius saeculo ignotum fuit.

Arról is beszélnek, hogy szülei menekültek vagy száműzettek Boeotiába; a család talán ez alkalommal veszté el vagyonát úgy, hogy Boeotiában szegénységben és nélkülözések között kellett élnie. ³⁾ Egyébiránt az utókor szemeiben a szülők által üzött foglalkozás alacsony volta csak a fiu dicsőségét fokozhatja.

πίδης Μνησάρχου Ἀθηναῖος. Corp. Inscr. 6052: Εὐριπίδης Μνησαρχίδου Σπλαμείνιος τραγικός ποιητής. V. ö. Euseb. pr. ev. V. p. 227.; E. Nauck, in Aristoph. Byz. p. 2.; Fleckeisen, Philol. vol. 4. p. 327.; Dindorf, poet. scen. prolog. p. 13. adn. (ed. V.)

¹⁾ L. Harpocr. és Suid. s. v. Φλώϊα; v. ö. Etym. M. 795, 39.

²⁾ Aristoph. Ran. 840. (Aeschylos gúnyolja Euripidest): ὦ παῖ τῆ; ἀρουροῖας θεοῦ. Thesim. 456: ἄγρια γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες, δρᾶ, κακὰ (Εὐριπίδης) ἄτ' ἐν ἀγρίοισι τοῖς λαχάνοις αὐτὸς τραφεῖς. V. ö. Equit. 19. Ran. 865. Thesim. 387. Piers. in Moer. p. 7. Hesychius (v. ö. Phot. Lex. p. 516. 4. és Suid.): σκάνδιξ· λάχανον ἄγριον. παρ' ὃ καὶ σκανδικοπώλην τὸν Εὐριπίδην λέγουσιν, ἐπεὶ λαχανοπωλητρίας υἱὸν αὐτὸν εἶναι φασί. Theopompus ap. Gell. N. A. XV. 20. 1: Euripidi poetae matrem Theopompus agrestia olera vendentem victum quaesisse dicit. Plinius H. N. XII. 38: Aristophanes Euripidi poetae obicit ioculariter matrem eius ne olus quidem legitimum venditasse, sed scandicem. V. ö. Valer. Max. III. 4.

³⁾ Nicolaus Damascenus ap. Stob. Flor. 44. 41. vol. 2. p. 187. 17. ed. Meineke: Βοιωτῶν ἔνιοι τοὺς τὸ χρέος οὐκ ἀποδιδόντας εἰς ἀγορὰν ἄγοντες καθίσαι κελεύουσιν, εἶτα κόφινον ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς. ὅς δ' ἂν κοφινωθῆ ἄτιμος γίνεται. δοκεῖ δὲ τοῦτο πεπονθέναι καὶ ὁ Εὐριπίδου πατὴρ Βοιωτὸς; ὦν τὸ γένος.

Philochoros (ap. Suid. s. v. Εὐριπίδης): Οὐκ ἀλλεῖς; οἶ, ὡς λαχανόπωλις

Hogy azonban Euripides atyja legalább Athénben nem volt egészen vagyontalan, következtetni lehet azon gondos és finom nevelésből — a mi nem épen olcsó fényűzés volt Athénben — melyben fia részesült.

Egy jóslat szerint — öt egykor mindenki fogja tisztelni, nagy dicsősége leendő, s szent koszorúk övezendik — azért öt atyja athletának szentelte, s egy izben a Panathenaeák alkalmával tartott testgyakorlati versenyen derék bajvivónak mutatta be magát, ki társain győzedelmeskedett; nemsokára azonban elhagyta ezt, s a költői pályára lépett. ¹⁾ Egy alkalommal a Thargeliák ünnepén azon ifjak közé tartozott, kik az ünnepi tánczosoknak a bort nyújtották át, a mi oly tisztelet, melyben csak nemes és benszülött családok sarjai részesültek. ²⁾ Költőnk egyik életirója szerint Apollo Zoster templomában a *πυρφόρος* tisztjét viselte, ki az áldozati tüzet

ἦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα εὐγενῶν ἐτύχχανεν οὔσα, ὡς Φιλόχορος ἀποδείκνυσιν. V. ö. Etym. M. (p. 795. 40.) és Harpocratio: Φλυαία δήμος τῆς Κερκροπίδου· ἐκ τούτου δὲ τοῦ δήμου ἦν Εὐριπίδης ὁ τῆς τραγωδίας ποιητής.

¹⁾ A jóslat így hangzik:

ἔσται σοὶ κούρος, Μνησαρχίδη, ὅτινα πάντες
ἄνθρωποι τίσουσι, καὶ ἐς κλέος ἐσθλὸν ὀρούσει
καὶ στερέων ἱερῶν γλυκερὴν χάριν ἀμφιβαλεῖται.

E jóslatot közli Eusebius (pr. ev. V. p. 227. C.), ki azt Oenomaos γοητῶν φορὰ című munkájából merítette. V. ö. Bayle, s. v. Eurip. — Vita Eurip.: ἤσκησε δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν παγκράτιον ἢ πυγμαίην, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ χρησμὸν λαβόντος ὅτι στεφανηφόρος· ἀγῶνας νικήσει· καὶ φασὶν αὐτὸν Ἀθήνησι νικήσαι.

Gellius N. A. XV. 20. 2: patri autem eius nato illo responsum est Chaldaeis eum puerum, cum adolevisset, victorem in certaminibus fore, id ei puero fatum esse pater interpretatus atletam debere esse, roborato exercitatioque filii sui corpore, Olympiam certaturum eum inter atletas pueros deduxit, ac primo quidem in certamen per ambiguum aetatem receptus non est, post Eleusino et Theseo certamine pugnavit et coronatus est. Welcker (Die gr. Trag. mit Rücks. auf den ep. Cyklus. 458. l.) tréfának magyarázza az egészet, melylyel a komikusok Euripides eristikájára és a törvényszéki beszédeiben előforduló antilogiáira czéloznak.

²⁾ L. Theophrast és a rhodusi Hieronym. Athen. X. 424. C.: καὶ Εὐριπίδης ὁ ποιητής ἐν παισὶν ὀνομάσθη. Θεόφραστος γοῶν ἐν τῷ περὶ μέθης φησὶ· πυνθάνομαι δ' ἔγωγε καὶ Εὐριπίδην τὸν ποιητὴν οἰνοχεῖν Ἀθήνησι τὰς ὀρχησταῖς καλουμένοις. ὠρχοῦντο δ' οὗτοι περὶ τὸν τοῦ Ἀπόλλωνος νεῶν τοῦ Δηλίου τῶν πρώτων ὄντες Ἀθηναίων καὶ ἐνεδύοντο ἱμάτια τῶν Θηραϊκῶν. ὁ δὲ Ἀπόλλων οὗτός ἐστιν ᾗ τὰ Θαρρηλία ἀγούσι. καὶ διασώζεται Φλυῆσιν ἐν τῷ θαρρηφορείῳ γραφὴ περὶ τούτων.

örizte,¹⁾ nagy kitüntetés volt rá nézve az is, hogy a Prytaneumban közköltségen tartatott el.²⁾ Tizenhat éves korában a festészet is megkísérlés és Megarában mutattak egy tőle készített képet.³⁾

Kiképzésében lényeges részt vettek Protagoras és Prodikos sophisták, kiktől a művein feltűnő sophista-szónoki modort örökölte; buzgó tanítványa volt Anaxagorasnak, e hatalmas gondolkodónak, a ki a legkülönfélébb szellemekre oly rendkívüli hatással bírt, s a valódi világbölcsek az a nagyszerű festése, a kiben a kortársak Anaxagorasra ismertek, bizonyítja, hogy mily mélységesen átértette a philosophia feladatát. Társalkodott Socratessal, buzgó részt vett a sophisták sokoldalú törekvéseiben, az ő házában olvasta föl Protagoras azon írásait (περι θεῶν), melyekért mint istentagadó üldöztetett vala. Azonkívül összegyűjtögette Euripides a régi philosophusok iratait, kik közül Heraklitos kiváltképen mély benyomást tett reá.⁴⁾ E bölcsesekkel való társalgása és azon buzgalom, melylyel tanaikat hallgatta, igazolja, hogy Euripides már ifju ko-

¹⁾ Thom. Mag.-féle életrajz: γενέσθαι δὲ αὐτὸν καὶ πυρφόρον τοῦ Ζωστίριου Ἀπόλλωνος.

²⁾ Euseb. pr. ev. V. c. 12.

³⁾ Elmsley-féle vita, 16. v.: φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ ζωγράφον γενέσθαι καὶ δείκνυσθαι αὐτοῦ πινάκια ἐν Μεγάροις. Suidas: γέγονε δὲ τὰ πρῶτα ζωγράφος.

⁴⁾ L. Cod. Mediol. coll. Ambr.: ἀναγνούς δὲ ἐπὶ τραγοιδίαν ἐτρέπη καὶ πολλοὺς προσεξέφερε λόγους, φάσιλογίας, ῥητορείας, ἀναγνωρισμούς, ὡς δὲ ἀκουστὴς γενόμενος Ἀναξαγόρου καὶ Πρωταγόρου, καὶ Σωκράτους ἐταίρος. — Thom. Mag.: Ἐπειτα εἰς λόγους ἰρμηκῶς ἐροίτησε παρὰ Ἀναξαγόρα καὶ Προδίκου καὶ τισιν ἄλλοις. Cic. Tusc. IV. 14: fuerat enim auditor Anaxagorae etc. Vitruv. praef. lib. VIII: Euripides, auditor Anaxagorae, quem philosophum Athenienses scenicum appellaverunt. Gellius N. A. XV. 20. 4: mox a corporis cura ad excolendi animi studium transgressus auditor fuit physici Anaxagorae et Prodicis rhetoris, in morali autem philosophia Socratis. — Lásd még: Schol. Apoll. Rhod. IV. 269. Schol. Pind. Ol. I. 97. Diog. Laert. II. 10. 45. Dionys. Halic. Rhet. p. 85. 21. Strabo XIV. p. 444. Athen. IV. p. 158. E. és XIII. p. 561. A. Sext. Empir. p. 666. 1. Clem. Alex. Strom. V. p. 688. Cic. Tusc. III. 14. Diod. Sic. I. p. 46. Origines c. Cels. 4. 77. p. 215. Euseb. pr. ev. X. p. 504. C. V. ö. Valck. Diatr. 25. s. köv. lap. — Tatiannál (Orat. ad Gr. c. 3.) olvassuk, hogy költőnk többször ment Diana istennő ephesusi templomába, s ott Heraklitus munkáját könyv nélkül tanulta. V. ö. Diog. Laert. II. 22. — Hogy költőnk különféle tanulmányt tett, kitűnik ezen epigrammából is, melyet némelyek Thukydides történetírónak, mások ismét Timotheus zenésznek tulajdonítanak. (Anthol. Pal. VII. 45.):

. . . . πλείστα δὲ Μούσας
τέρψας, ἐκ πολλῶν καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει.

rában határozott hajlammal viselkedett az ethika és physika új tanai irányában, melyeket az akkori bölcsesek, különösen pedig Anaxagoras Athénben terjesztett. És ezen irány folytán, melyre Euripides ifjúságában — Anaxagoras által indítatva — rátért, későbbi éveiben is fogékony maradt a sophisticus rhetorikus művésze iránt, melyet tragédiái irásánál fölhasznált és alkalmazott. Azon befolyás által, melyet e férfiak reá gyakoroltak, a szellemi térre lőn utalva és gondolkodóvá képezve, s így lelke teljes erejével a szinköltészetre adta magát, melyre izgatag kedélye, rendkívül eleven képzelő tehetsége, a feltalálásnak és előadásnak ragyogó adománya különösen képesítették.

Hogy Euripidesnek tragédiái készítésénél Sokrates segített volna, minden esetre csak koholmány, melynek okát hihetleg az euripidesi darabokban oly gyakran előforduló erkölcs-mondások képezik. Koholmány azon hír is, mely Kephisophon színészről elterjedt, hogy t. i. ez is segített volna költőnknek drámái kidolgozásánál; ¹⁾ így Iophon vagy argosi Timokrates darabjának lyrai részét készítették volna. ²⁾

Euripides először 25 éves korában lépett versenyre egy tetralogiával, melynek tárgya «A Peliadok» volt; azonban csak 43 éves korában nyerte először az első díjat, melyet életében csak négyszer nyert és egyszer halála után. ³⁾ Azon kevés diadal,

Azon elbeszélést, mely szerint Euripides Platót Aegyptomba kísérte, és ott a papoktól sok dolgot eltanult volna, üres koholmánynak tarthatjuk: Diog. Laert. III. 6: ἔνθεν τε εἰς Αἴγυπτον παρὰ τοῦ προφήτου· οὗ φασὶ καὶ Εὐριπίδην αὐτῷ ἀκολουθεῖν καὶ αὐτόν τι νοσήσαντα πρὸς τῶν ἱερέων ἀπολυθῆναι τῆ δια Σαλαττίας θεραπείᾳ ὅθεν καὶ εἰπεῖν (Iph. T. 1193.) «θάλασσα κλύζει πάντα τῶνθρώπων κακά».

¹⁾ Aristoph. Ran. 1388:

«Palamédes uccse, ez jó! bölcse egy eszme.

Magad leled ki, vagy Kephisophon?» (Arany János ford.)

²⁾ L. Athen. IV. 134. C; Diog. Laert. II. 18; és ez Elmsley-féle életrajzot.

³⁾ Elmsley-féle életrajz: ἤρξατο δὲ διδάσκειν ἐπὶ Καλλίου ἀρχοντος κατὰ Ὀλυμπιάδα ὀγδοοκστῆν πρώτην, πρῶτον δὲ εἰδίδασκε τὰς Πηλιάδας ἔτι πρῶτον, ὅτε καὶ τρίτος ἐγένετο. Thom. Mag. ἤρξατο δὲ τοῦ περὶ ταῦτα ἀγῶνος ἑτῶν κέ γεγωνός. Gellius N. A. XV. 20. 4: tragoediam scribere natus annos duodeviginti adorsus est. Párosi krónika (C. I. 2374. 75.): Εὐριπίδης ἑτῶν ὡν ΔΔΔΙΙΙ τραγωδία πρῶτον ἐνίκησεν. V. ö. Clinton, id. m. 49. l. Brüll, i. m. 88. l.

A győzelmek számát illetőleg: Gellius, N. A. XVII. 4. 3.: Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque et septuaginta tragoedias scripsit, in

melyet Euripides a tragikus versenyek alkalmával aratott, ránk nézve nem lehet irányadó; mert valamely író értéke avagy értéklensége felett hozott határozata az utókornak kell, hogy az egykoru elfogult műbírálok nézetétől független és önálló legyen. Hisz tudjuk, hogy még Sophokles egyik darabja is — melynek compositióját mindenkoron és joggal a drámai művészet mintaképének nevezték — az első díjban nem részesült; hasonlóan a «Madarak» című vígjáték is, mely kétség kívül Aristophanes költészetének színe-virága, csak a második díj nyerte el. ¹⁾ — Első föllépte idejétől kezdve, Euripides az akkor élt tragikusokkal, Sophokles-, Aristarchus-, Ion-, Achaeus- Xenoklessel és másokkal együttesen, tevékenységét szüntelenül az athéni színpadnak szentelte. A színirodalom akkoriban Sophokles alatt állt tetőpontján; ennek közkedveltsége és a csak imént elhunyt Aeschylus ünnepelt emléke ellen, valamint más versenytársai már kipróbált művészeete ellen síkra szállani, kétség kívül nehezebbre vált ezek ifju utódának, ki még azonfelül egészen más irányra tért. Aeschylustól kezdve, a midőn a művészet ébredését ünnepelte, a fiatal költők közt lábra kapott verseny, a színiköltészet haladása terén, jelentékeny és üdvös szerepet játszott; de a kölcsönös küzdelem már akkor is elfajult és szülőjévé lett az ádáz irigységnek, mely meggondolatlan módon a művészet virágait saját kezeivel fertőzteti és mérgezi meg idő előtt. Euripides mindamellett költő-társai között diadalt aratott, sajátos egyediségét megtöretlenül őrizte és drámai termékeinek kitűnősége által oly kiváló tiszteletet ért el, hogy őt okvetlenül a legnagyobb mesterekhez kellett sorozni. Művei részint elődeinek legjobb termékeivel jutottak egy sorozatba, részint az első díjat nyerték el, a többit pedig tetszéssel adták, buzgón olvasták és másolták. Daczára azon zavaroknak, melyeket a peloponnesosi háború okozott, dicsősége Görögország minden tája felé a legnagyobb gyorsasággal terjedt. Habár Aristophanes «Békái»-ban még

quinque solis vicisse, cum eum saepe vincerent aliquot poetae ignavissimi. Suidas: νίκας δὲ εἶλετο, εἰ, τὰς μὲν τέσσαρας περιῶν, τὴν δὲ μίαν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδειξαμένου τὸ ἄδελφίδου αὐτοῦ Εὐριπίδου. V. ö. Bergk, in Meineke. Com. vol. 2. p. 904.

¹⁾ L. Dikæarchos jegyz. Ὀδῆν. τῆρ. előtt; v. ö. Ofr. Müller, id. m. II. 245. l. Athen. VIII. p. 347. E. Schöll, Sophokl. Leben und Wirken 163. l. Bergk, in Aristoph. Fragm. p. 16. 17.

a tragikus halála után is folytatta metsző gúnyját, Euripides költészetének tekintélye mégis emelkedett, s a későbbi korban is gyakori előadatas, utánzás és másolás által föntartotta magát.

Költőnk számos művet hagyott hátra és nem csupán tragédiákat. Suidas, Moschopulus és Varro 92 darabot említenek; az alexandriai kritikusok még 78 darabbirtokában voltak. Valckenaer (Diatr. p. 12.) 55 elveszett, de kétségtelenül Euripidestől származott drámát betűrendben sorol fel. A kritikusok általában 75 darabot ismertek el valódinak; köztük 8 satyrjáték; ¹⁾ ránk 17 teljes tragédia maradt, ezek: Hecabe (Ἑκάβη), Orestes (Ὀρέστης), A phoeniciai nők (Φοίνισσαι), Medea (Μήδεια), Hippolytus (Ἰππόλυτος), Alcestis (Ἀλκίτις), Esdeklők (Ἰκέτιδες), Andromache (Ἀνδρομάχη), Iphigenia Aulisban (Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι), Iphigenia Taurisban (Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις), A trójai nők (Τρωάδες), Bacchansnők (Βάκχαι), Heraclidák (Ἡρακλίδαι), Helena (Ἑλένη), Ion (Ἴων), Örjöngő Hercules (Ἡρακλῆς μαινόμενος) és Electra (Ἠλέκτρα). ²⁾ Későbbi átdolgozásra mutat Rhesus (Ῥῆσος), melynek tárgya: Odysseusnak és Diomedesnek éjjeli támadása Rhesus, thráciai király sátraira Trójában. ³⁾ A nyolcz satyrjáték ezek: Ἀπόλλωνος, Βούσιρις,

¹⁾ Gellius N. A. XVII. 4. 3: Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque et septuaginta tragoedias scripserit etc. Suidas s. v. Εὐριπίδης: δράματα δὲ αὐτοῦ κατὰ μὲν τινὰς ἰοεῖ, κατὰ δὲ ἄλλους ἐνενήκοντα δύο, σώζονται δὲ ἰοεῖ. Elmsley-féle vita: τὰ πάντα δ' ἦν αὐτῷ δράματα ἰοεῖ, σώζεται δὲ αὐτοῦ δράματα ἰοεῖ καὶ ἕως πρὸς τούτοις τὰ ἀντιλεγόμενα· σατυρικὰ δὲ ἡτ' ἀντιλέγεται δὲ καὶ τούτω τὸ ἰοεῖ.

²⁾ V. ö. Welcker, id. m. 443. s köv. lap; Valck. Diatr. c. 2.

³⁾ Már az alexandriai tudósok, nevezetesen Aristarchus nem tartotta valódinak. Krates grammatikus, Aristarchus ellenfele, költőnk fiatalkori termékei közé sorozza (Schol. Vat. ad Rhes. 524). Hardion (Sur la trag. de Rhes. és Mém. de l'acad. des inscr. T. 10. p. 323—337.) az ifjabb Euripidesnek tulajdonítja, Gruppe (Ariadne cz. munkájában) Sophoklesnek. Valck. (Diatr. p. 19.): «Rhesum scribi potuisse a tragici fratris filio. Certe non Sophoclis tantum, sed et indignum Euripidis esse persona.» Schlegel (Dram. Kunst. I. 263. l.): «wenn das Stück dem Euripides abgesprochen werden soll, würde ich auf einen eklektischen Nachahmer ratthen, aber eher aus der Schule des Sophokles, als des Euripides und zwar wenig später als beide.» Morstadt (Beitrag zur Kritik des dem Euripides zugeschrieb. Rhes. Heidelb. 1827.) és Hermann (Opusc. III. p. 262) véleménye szerint Rhesus az alexandriai korszakban látott volna napvilágot. Most általában azt hiszik, hogy a legkésőbbi attikai kornak valamelyik alsó rendű költőjétől származik. V. ö.

Εὐρουσθεύς, Κύκλωψ, Σίσυφος, Σκίρων, Συλεύς és Θερυσταί. Egész terjedelmében csak *Kyklops* című satyrdrámáját ismerjük, az egyedüli, mely a görög classica irodalomból reánk maradt; tárgya Homeros *Odysseájából* (IX, 105—542.) van véve. Az elveszett drámáknak csak egy kis része bírt az ókorban csekély hírral; legkevésbé magas fenségu tragédiái sikerülhettek (mint *Philoktetes*, *Electra*, *Antigone*), melyekkel Euripides kiválólag Sophoklessel versenyzett és melyekben a mythosnak elődei által követett irányát a legszembetűnőbben elhagyta; legsikeresebben Neophon megelőző munkáját használta föl *Medeájához*. A műveltség minden fokán ép úgy mint a szinpadokon bizton föntartotta magát; és több mint 20 elveszett drámája — különösen a tervezet tisztasága, a gondolatok és érzelmek finomsága miatt — nagy tetszésben részesült. Ezek közül néhányra vonatkozólag — különösen azoknak ránk maradt hosszabb töredékeiből és a római tragikusok utánzataiból — nyerhetünk átnézetet és a tervezetet legalább körvonalaiban helyreállíthatjuk. Közelebről ismeretes *Antiope*, egyike a legünnepelebb és legragyogóbb irányu daraboknak, melyet különösen az tett híressé, hogy a gyakorlati élettel szemben a műveltséget kiválólag magasztalja. *Aeolus* a benne előforduló érzéki szenvedély sophisticationja miatt kifogásolható. *Andromeda* a régiek előtt az érzékenység és regényes festés miatt paradox és a mellett vonzó lehetett. *Bellerophon*tes égbe törő és embergyülölő kételkedő képét nyújtja. *Phaethon* könnyű alaphól indul és modern elemekkel erősen tarkázott.¹⁾ Welckernek id. m.-ban találjuk az elveszett drámák címét és meséjét a mondakörök szerint rendezve, melyekből költönk tárgyát merítette.²⁾

Häbler, Über die tragischen Stoffe des Aeschylos und Euripides. (Progr. d. Gymn. z. Dresd. 1859. 23. l.)

¹⁾ Goethe (Kunst. u. Alterth. IV. 26. kk.; VI. 146. kk.) és utána Hartung (Rhein. Mus. [1837] 573—590. l.) a megmaradt töredékeket dramatikus egészszé kísérelték alakítani. A legbámulatosabb újítási kísérlet azonban e darabnak szinpadképessé tervezett átalakítása, Calderon *El Hijo de Sol Faeton* drámája (Com. [Fleischer] 414—449. l.). Itt a nap-szekérről való leesés — mit Calderon szintén a szinpadra hoz — végindokát Thetisnek a nap-szekérről való hirtelen megpillantása képezi; e miatt a lovak elhagyják kijelölt utjokat és lezuhanás és világégés fejezik be a tragédiát.

²⁾ Hogy költönk milyen darabjai tartoztak össze, vagyis a tetralogiát illetőleg, lásd: Schöll, Über die Tetralogie des attischen Theaters (1859); v. ö. Krausz J. Sophokles élete, 24. s köv. lap.

A megmaradt darabok chronologiai rendje költőnk művészetének és világnézeteinek fokozatos fejlődésére fontos lenne, de ezt csak igen ritkán határozhatjuk meg didascalikiák-, vagy történelmi adatokból; többnyire combinatiókra, a versek alkatára, politikai czélzásokra és a régi komikusok parodiáira vagyunk utalva. A megmaradt darabok közül a legrégebb Alcestis, a legfiatalabb Bacchae és vele talán Iphigenia Aulisban. ¹⁾ Ezeken kívül elegiákat és lyrai költeményeket is irt, melyeknek töredékeit Bergk munkájában (Lyr. ed. alt. p. 471 sqq.) találjuk.

Epistolákat is tulajdonítottak Euripidesnek, melyek azonban nem tőle származnak, a mint ezt Bentley ki is mutatta. ²⁾

Kétszer — még pedig mindkétszer — szerencsétlenül nősült. Első felesége, kitől három fiút nemzett, megszegte női hűségét és bűnös viszonyt kötött Kephisophon színészszel, Euripides házi barátjával; második felesége, Melitto, szintén tiltott szerelmi viszonyban élt másokkal; mind a két köteletségfelejtett nőt elhaj-

¹⁾ A mit erre vonatkozólag tudunk, ennyi:

1. 81. Ol. 1. színre kerültek Kallias archonsága alatt «A Peliadok».
2. 85. Ol. 2. Glaukis arch. al. Cressae, Alcmæon Psophisban, Te-lephus, Alcestis.
3. 87. Ol. 1. Pythodoros arch. al. Medea, Philoctetes, Dictys és Θερισταί (Messores).
4. 87. Ol. 4. Epaminon. arch. al. Hippolytus (az első).
5. 91. Ol. 1. Arimnest. arch. al. Alexander, Palamedes, A trójai nők, Sisyphus.
6. 91. Ol. 4. Cleocritos arch. al. Andromeda és Helena.
7. 92. Ol. 4. Diocl. arch. al. Orestes.
8. 93. Ol. Iphigenia Aulisban, Alcmæon Korinthban, Bacchae.

L. Zirndorfer, De chronologia fabularum Euripidearum. Marb. 1839. V. ö. Bergk, Aristoph. Fragm. 904. l.

²⁾ Abhandlungen über die Briefe des Phalaris, 557—574 l. Ribbeck-féle kiadás; v. ö. Dindorf, poet. scen. III. 375 s. köv. lap. — Az »audiatur et altera pars« kedvéért hadd álljanak itt Barnes szavai: «nescio, quis adeo sit perfricatae frontis aut judicii imminuti, qui illas vel Euripide hoc nostro indignas pronunciet, vel ab alio Euripide scriptas, vel ab ullo alio aetatis minus purae auctore confictas suspicetur.»

Vita Arati ed. West. p. 55 sq.: τὰς δ' Ἀράτου ἐπιστολάς — μόνος Ἀπολλωνίδης ὁ Νικαεὺς ἐν τῷ «ἠ» περὶ κατεψευσμένης ἱστορίας οὐκ εἶναν αὐτὰς Ἀράτου φησίν, ἀλλὰ Σαβηρίου Ἡλλώωνος, τοῦ δ' αὐτοῦ τούτου φησίν εἶναι ἐπιγεγραμμένας Εὐριπίδου ἐπιστολάς. — Σαβηρίου helyett Bentley Σαβιδίου-t, Bergk Ἀσινίου-t, Westermann Σαβινίου vagy Γαβινίου vagy Παβηρίου-t ajánl.

totta magától. Legidősebb fia, Mnesarchides, a kereskedői pályát választotta; Mnesilochos színész volt, költőnk hasonnevű, legifjabb fia pedig tragikus, ki apja halála után ennek darabjai közül néhányat színre hozott. ¹⁾

Igaz, hogy költőnket serkentőleg buzdíthatta a nagy közönség ama tetszésvihara, mely őt Sophokles mellett is elismerte; Sokrates érdeklődése is kárpótolhatta, kiről irva van, hogy színházba csak akkor ment, midőn euripidesi darabok kerültek színre. És bizonyára volt az üldözöttnek számos oly nemes és nagy műveltségű barátja, kik ama kor ochlokratiájához ép oly kevéssé tartoztak, mint Sokrates; úgy, hogy épen nem szenvedett hiányt a különféle buzdításban, arra nézve, hogy költői termékeit fáradhatatlanul továbbra is szaporítsa, a mint ez meg is történt. De hogy ellenei szenvedélyes támadásai lelke egét elhomályosították, azt bizton föltehetjük; nem kételkedhetünk továbbá abban sem, hogy hazája politikai állása, mely évtizedről-évtizedre rosszabbra fordult, aggodó gondolatokat szült azon férfiu keblében is, kitől a kedélyt, éleslátást és szellemi nagyságot eltagadni nem lehet. A mennyire tudjuk, igaz ugyan, hogy csendes visszavonultságban egyesegyedül bölcsészeti és költői tanulmányainak élt, de legnagyobb elzárkózottsága daczára is, az általános romlottság fenyegető jelei ép úgy elrémíthettek, mint a többi hazafit; és hogy világismerő tekintetével a külső környezettől nem fordult el, azt hatalmas tragédiái, különösen azon szerepek tanusítják, melyekből a jelenkorra való czélzás félreismerhetetlen. Hazafias bánatához végre még szerencsétlen házasság élete is járult, a mely magánya nyugalmát megzavarta. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy oly adatok is léteznek; melyek Euripidest komoly, mogorva, rideg, zárkózott, nő- és házassággyűlölő embernek tüntetik fel ²⁾ és hogy e tragikus soha sem

¹⁾ Elmsley-féle életr. 26. v.: γυναίκα δὲ γῆμαι πρώτην Μελιτώ, δευτέραν Χοιρίνην. Suidas: μισογόνης ἐδοξάσατο. ἔγημε δὲ ὅμως πρώτην μὲν Χοιρίνην θυγατέρα Μηρόλοχου, ἔξ ἧς ἔσχε Μνησιλοχον καὶ Μνησαρχίδην καὶ Εὐριπίδην. ἀποσάμενος δὲ ταύτην ἔσχε καὶ δευτέραν, καὶ ταύτης ὁμοίως ἀκολάστου πειραθείς. Elmsley-féle vita 27. v.: υἱοῦς κατέλιπε τρεῖς, Μνησαρχίδην μὲν πρῶτον ἔμπορον, δεῦτερον μὲν Μνησιλοχον ὑποκρίτην, νεώτατον δὲ Εὐριπίδην, ὃς ἐδίδαξε τοῦ πατρὸς ἑνὶα δράματα. V. ō. Schol. Ar. φ. toph. Ran. 67: αἱ διδασκαλίαι φέρουσι τελευτήσαντος Εὐριπίδου τὸν υἱὸν αὐτοῦ δεδιδῶτα ἀχένα ὁμῶνυμον ἐν ἄσται Ἰσιγένοιαν τὴν ἐν Αὐλίδι, Ἀλκμαίωνα, Βάκχας.

²⁾ μ' ἀγγελίας vagy Suidas szerint: σκυθρωπὸς δὲ ἦν τὸ ἦθος καὶ ἀμείδης καὶ σεύγων τὰς συνοουσίας. Gellius, N. A. XV. 20. 6: mulieres fere omnes in maio-

ismerte Sophokles ama kedélyét, mely ez utóbbinak még agg korát is fölmelegíté és megvilágítá.

Testtel, lélekkel a kor uralkodó áramlatának engedve át magát, a hellén világtól, a mozgalom és társadalomtól különválva élt. Salamison mutatták a barlangot, melyben költőnk tragédiáit írta; ¹⁾ elődeitől, Aeschylos és Sophoklestől eltérőleg a közügyekben nem vett részt. Euripides volt az első költő, ki művészetét mint szobaköltő, magántudós és irodalmár, modern értelemben gyakorolta, elmerülve tanulmányaiba és könyvgyűjteményébe, mely a legrégebb és legdúsabb volt, melyet Pisistratus óta attikai polgár birt. ²⁾ Mindamellettrágédiáit az állam szónokai, még

rem modum exosus fuisse dicitur, sive quod natura abhorruit a mulierum coetu, sive quod duas simul uxores habuerat, cum id decreto Atheniensibus facto ius esset, quarum matrimonii pertaedeabat. V. ö. Fritzsche, Aristoph. Thesm. p. 111: «tota res vel uno redarguitur comici silentio, qui mulierum osori duas simul uxores certe non remisisset.» Hogy költőnk nem élhetett digamiában, kimutatta Luzac, de digamia Socratis, I, p. 12. — Hieronymus Rhodius (ap. Athen. XIII. p. 604. F.) említi egy állítólag Sophoklestől készített epigrammát, mely így hangzik:

Ἥλιος ἦν, οὐ παῖς, Εὐριπίδῃ, ὃς με χλαϊνῶν
 γυμνὸν ἐποίησεν· σοὶ δὲ φιλοῦνς' ἑτέραν
 βορρᾶ; ἠμίλησε· σὺ δ' οὐ σοφός, ὡς τὸν Ἐρωτα,
 ἄλλοτριᾶν σπείρων, λιποδοῦτην ἀπάγει;

«quam frigidam et inficetam poesin ipsius esse Hieronymi suspicor» mondja erre Nauck, Eurip. kiadásának XIX. lap. Lásd még: az Elmsley-féle életr. Athen. XIII. p. 557. E.; és XIII. p. 603. E.; Serenus ap. Stob. Flor. VI. 36. Azon kívül az életírók költőnk külsejét mogorva, nagy szakállúnak és szep-lősnek mondják, száját pedig roszt szagúnak. L. Anonym. Vita. Aristoph. Thesm. 190; Elmsley, 86. v.; Aristot. Polit. 5. 10. p. 1311, b. 30; Stob. Flor. 41. 6; Aristoph. Thesm. 159:

ἄλλως τ' ἄμουσον ἐστὶ ποιητὴν ἰδεῖν
 ἀγρεῖον ὄντα καὶ θασύν.

E versre Fritzsche az id. helyen ezt jegyzi meg: «His verbis manifesto Agathon Euripidem petit collegam, quem rusticum dicit ob matrem scandicis olerumque venditricem, hirsutum vero, quod barbam aleret promissam».

¹⁾ Elmsley: φασὶ δὲ αὐτὸν ἐν Σαλαμίῃ σπύλακιον κατασκευάσαντα ἀναπνοῆν ἔχον εἰς τὴν θάλασσαν ἐκέισε διημερεύειν φεύγοντα τὸν ὄχλον. V. ö. Gellius, N. A. XV. 20. 5: Philochorus refert in insula Salamine speluncam esse taetram et horridam, in qua scriptitarit.

²⁾ Költőnk maga is mintegy dicsekedve említi ezt egyes darabjaiban, pl. Alc. 978:

Demosthenes és Cicero is mintaképül és a műveltség iskolájául tekintették. ¹⁾

Muzsájának folytonos lealacsonyítása, a közügyek és házi körülmények nyomasztó terhe lassanként megoldák azon köteleket, mely őt hazájához fűzte. Orestes darabjának színre hozatala után elhagyta Athént, s előbb Magnesiában tartózkodott, később, már éltés korában (93. Ol. 1; 408.) elfogadta Archelaus, költészet és művészetet kedvelő király, meghívását, s Makedoniába ment, a hova az ott fejledező új hellén cultura vonzotta. ²⁾ Ő volt egyike az elsőknek, a kik Athén drámai múzsáját nemgörögök közé vitték; sejtelmével birt annak, hogy a hellén művészet virága mindazon népek közkincsévé van hivatva lenni, a kik magasabb polgárosultság felé törnek. Archelaus pellaui udvarában — hol Agathon költő, Timotheus zenész és Zeuxis festő is tartózkodott — Euripides nagy tisztelet és kitüntetésekben részesült; ott írta *Bacchae* dramáját és a király tiszteletére *Archelaos* című darabját. ³⁾ De igen rövid ideig tartott ama zavartalanabb boldog-

Ἐγὼ καὶ διὰ Μούσας
καὶ μετὰ τῶς ἦξα, καὶ
πλείστον ἀψάμενος λόγων
κρείσσον οὐδὲν ἀνάγκας εὖρον κτλ.

Herc. Fur. 661: οὐ παύσομαι τὰς χάριτας
Μούσαις συγκαταμειγνύς,
ἤδιστα σοφίαν
μὴ ζήην μετ' ἀμουσίας.

Hippolyt. 378: ἤδη ποτ' ἄλλως νεκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ
θνητῶν ἐσθρόντισ' ἢ διέφθαρται βίος. V. ö. Arist. *Ran.* 931.

Iphig. A. 798: εἴτ' ἐν δέλτοις Περσίην μῦθοι τάδ' ἐς
ἄνθρωπος ἦνεγκα. L. Alc. 962. *Hippolyt.* 954.

¹⁾ L. Plut. *Dem.* 7; Cic. *Ep. ad Fam.* 16, 8.

²⁾ Philodem. *de vitiis* X. p. 20. ed. Saupp.: διὸ καὶ φασὶν ἀχθόμενον αὐτὸν ἐπὶ τῷ σχεδὸν πάντας ἐπιχαίρειν πρὸς Ἀρχέλαον ἀπελθεῖν. Suidas: ἀπάρως δὲ ἀπ' Ἀθηνῶν ἦλθε πρὸς Ἀρχέλαον τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων, παρ' ᾧ διήγε τις ἄκρας ἀπολαύων τιμῆς. Elmsley-féle vita: μετέστη δὲ ἐν Μαγνησίᾳ καὶ προξενίᾳ ἐτιμώθη καὶ ἀτελεῖα. ἐκέλευεν δὲ εἰς Μακεδονίαν περὶ Ἀρχέλαον γενόμενος διετίριβε καὶ χαριζόμενος αὐτῷ δρᾶμα ὁμωνύμως ἔγραψε καὶ μάλα [εἶ] ἔπραττε παρ' αὐτῷ, ὅτε καὶ ἐπὶ τῶν διοικήσεων ἐγένετο. Syncellus p. 500. 7: μετὰ γὰρ Περδίκκην Ἀρχέλαος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐβασίλευσεν ἐτη ,δ' πρὸς ὅν καὶ Εὐριπίδης τραγωδοποιὸς παραγενθεῖς πάντα τὸν χρόνον διήγε, τιμώμενος παρ' αὐτῷ. V. ö. Solin. *Polyh.* c. 9. 15. p. 73. 4. Lucian. *de paras.* c. 35.

³⁾ Archelaus Socratest is hitta meg udvarába: Seneca *de benef.* V. 5: Archelaus rex Socratem rogavit, ut ad se veniret: dixisse Socrates traditur

ság, melyben az aggnak még része volt; két esztendei Pellában tartózkodása után, 75 éves korában, fejezte be e sokat rágalmazott, túlságig magasztalt, megvetett és bámult, s minden időkre harmadik nagyság gyanánt szereplő tragikus dicsteljes és tövises életpályáját.

Halálát, ép úgy mint a másik két nagy tragikusét, képleti-leg adják elő; némelyek szerint irigyeitől reá uszított vadász-kutyák harapásai következtében halt volna meg; mások szerint nők tépték volna szét, boszúból, azon gyakori keserű kifakadások miatt, melyeket a költő műveiben nemők ellen tett. ¹⁾ Archelaus király

nolle se ad eum venire, a quo acciperet beneficia, cum reddere illi paria non posset. V. ö. Diog. Laert. II. 9. 25. Aelian V. H. XVI. 17. — Platóval barátságos viszonyban élt a király: L. Speusippus ap. Athen. XI. 15. p. 506. Thukyd. II. 100. Plato Alc. min. 7; v. ö. Hartung, Eurip. restit. II. 507. l.

Euripides a király udvarában vele együtt élt művészek közül különösen Agathont szerette és vele igen barátságos viszonyban élt; Aelian. V. H. 13, 4: 'Αρχέλαος ὁ βασιλεὺς ἑστίασιν παρεσκεύασε πολυτελεῖ τῆς ἐταίρωις. προϊόντος δὲ τοῦ πότου ζωρότερον πῶν Εὐριπίδης ὑπήχθη, πῶς κατ' ὀλίγον εἰς μέσην. εἶτα συγκλιθέντα αὐτῷ Ἀγάθωνα τὸν τῆς τραγωδίας ποιητὴν περιλαβὼν κατεβλεψε τεσσαράκοντα ἑτῶν που γεγονότα. τοῦ δὲ Ἀρχέλαου πυθομένου, εἰ καὶ νῦν ἐπι ἐρώμενος αὐτῷ δοκεῖ εἶναι ἀπεκρίνατο· καὶ μὰ Δία· οὐ γὰρ μόνον τὸ ἔαρ τῶν καλῶν καλὸν ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ μετόπωρον. V. ö. Plut. Mor. p. 770. C. Mászt beszél Plut. Mor. p. 531. D: 'Αρχέλαος μὲν γὰρ ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς παρὰ δεῖπνον αἰγυδαίς ἔκπιμα χρυσοῦν ὑπ' ἀνδρώπου μηδὲν ἡγουμένου καλὸν ἦ, τὸ λαμβάνειν, ἐκείλευεν Εὐριπίδην τὸν παῖδα δοῦναί, καὶ πρὸς ἀνδροπικὸν ἐκείνου ἀποβλέψας, ἡ μὲν εἶπεν, κατῆν ἐπιτόδιος· εἰ καὶ μὴ λαμβάνειν· οὗτος δὲ λαμβάνειν καὶ μὴ αἰτῶν.' — Hermesianax ap. Athen. XIII. p. 598. D.:

φημὶ δὲ κάκεινον τὸν αἰεὶ πεφυλαγμένον ἄνδρα
καὶ σπανίων μῖσος κτώμενον ἐκ συνόδιον
πάσας ἀμφὶ γυναῖκας, ὁ πὸ σχολιστῶν τυπέντα
τόφου, νυκτερινὰς οὐκ ἀποθέτω δόδυνας·
ἀλλὰ Μακεδονίης πάσας κατενίστατο λαύρας
Αἰγείων (?) μέθεπεν δ' Ἀργείῳ ταμίην,
εἰσόκε τοι δαίμων, Εὐριπίδην, εὔρετ' ὄλεθρον
'Αμφιβίου στυγῶν ἀντίσταντε κυῶν.

Nauck e sorokat nem igen tartja hiteleseknek «ancipitis sunt fidei». (Id. m. XXI. l.)

¹⁾ Diod. Sic. 13. 101: τινὲς δὲ λέγουσι παρ' Ἀρχελάῳ τῷ βασιλεῖ Μακεδόνων κατὰ τὴν χώραν ἐξελθόντα κατὰ περιπεσεῖν καὶ διασπασθῆναι μικρῷ πρόσθεν τούτων τῶν χρόνων. Gellius, N. A. XV. 20. 9: is eum in Macedonia apud Archelaum regem est utereturque eo rex familiariter, rediens noctu ab eius cena canibus a quodam aemulo immisis dilaceratus est, et ex his vulneribus mors

Makedoniában, egy Arethusa melletti pompás vidéken temettette el és hozzá méltó síremléket állított e fölirattal:

•Euripides a te emlékezeted soha sem fog elenyészni. •¹⁾

Hiába esdekelték az athéniek a költő hamvaiért, s így emlékéét érekszoborral tartották fenn a Piraeusba vezető uton; az elhúnyt költő iránti szeretet és tiszteletöknek a szobron olvasható e szavakban adtak kifejezést:

secuta est. Valer. Max. IX. 12. ext. 4: atrocius aliquanto Euripides finitus est, ab Archelai enim regis cena in Macedonia domum hospitalem repetens canum morsibus laniatus obiit. Ovid. Ib. 595: utque cothurnatum vatem tutela Dianae, dilaniet vigilum te quoque turba canum. Elmsley-féle életr.: εἰς Μακεδῶνας ἀπήγε πρὸς Ἀρχέλαον τὸν βασιλέα, κἀνδαυτὰ ὀψιμαίτερον ἀναλύων ὑπὸ βασιλικῶν ἐφάρρη κυνῶν. Cod. Mediol.: αἱ δὲ γυναῖκες ἐβουλήθησαν αὐτὸν κτείνειν, εἰσελευσάσαι εἰς τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ γράφων διατελεῖ. Suidas s. v. Εὐριπίδης: ἐτελεύτησε δὲ ὑπὸ ἐπιβουλῆς Ἀρριδαίου τοῦ Μακεδόνος καὶ Κρατεῦα τοῦ Θετταλοῦ ποιητῶν ὄντων καὶ φρονησάντων αὐτῷ πεισάντων τε τὸν βασιλέως οἰκέτην τούνομα Λυσίμαχον δέκα μῶν ἀγορασθέντα τοὺς βασιλέως οὐς αὐτὸς ἔτρεφε κύνες ἐπαρσεῖναι. Suidasnál még ezt is olvassuk: οἱ δὲ ἰστόρησαν οὐχ ὑπὸ κυνῶν ἀλλ' ὑπὸ γυναικῶν νύκτωρ διασπασθῆναι πορευόμενον ἄωρὶ πρὸς Κρατερόν τὸν ἐρώμενον Ἀρχελάου· καὶ γὰρ σχεῖν αὐτὸν καὶ περὶ τοὺς τοιοῦτους ἐρωτας· οἱ δὲ πρὸς τὴν γαμετὴν Νικοδόκῳ τοῦ Ἀρεθουσίου. Aesp. Anthol. Pal. VII. 44: εἰ καὶ σακρυβείς, Εὐριπίδῃ, εἶλε σὲ πότμος καὶ σὲ λυκορραῖστα δέφινον ἔθεντο κύνες κτλ. Addaeus. Anth. Pal. VII. 51: οὐ σε κυνῶν γένος εἶλ', Εὐριπίδῃ, οὐδὲ γυναικῶν οἴστρος· τὸν σκοτιῆς Κύπριδος· ἀλλότριον, ἀλλ' Ἀίδης καὶ γῆρας. Pausanias, I. 2. 2: τέταπτα· δὲ Εὐριπίδῃ· ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὸν βασιλέα ἑλθῶν Ἀρχελάου· ὃ δὲ οἱ τοῦ θανάτου τρόπος, πολλοί· γὰρ ἔστιν εἰρημένος, ἐχέτω κατὰ λέγουσιν. V. ö. Hygin. Fab. 247, Stephanus Byz. p. 176. 1. Sotades ap. Stob. Flor. 98. 9. Diogenianus VII, 52. (L. Lehrs, Populäre Aufs. 208. l.)

¹⁾ Οὐ σὸν γε μῆμ', Εὐριπίδης, ὀλοῖτό σου. L. Pausanias, I, 2, 2; Elmsley-féle életr.; Bianor Anth. Pal. VII. 49; Plut. Lykurg. 31; Ammianus Marc. XXVII. 7. 8; Addaeus Anth. Pal. VII. 51; Plinius N. H. XXXI. 19; Vitruvius VIII, 3; Suidas s. v. Εὐριπίδης (v. ö. Wesseling. Itiner. p. 605.) Gellius N. A. XV. 20. 10; v. ö. Nauck, id. m. XXIII. l. — Sírját utóbb a villám rombolta szét; Plut. Lykurg. 31: λέγεται δὲ καὶ τῶν λευψάνων αὐτοῦ κομισθέντων οἰκαδὲ κεραυνὸν εἰς τὸν τάφον κατασκήψαι· τοῦτο δὲ οὐ βραδίως ἑτέρῳ τινὶ τῶν ἐπιφανῶν πλὴν Εὐριπίδῃ συμπεσεῖν ὕστερον τελευτήσαντι. Bianor Anth. Pal. VII, 49: τρεῖς γὰρ ἐπαστρέψας, Εὐριπίδῃ, ἐκ Διὸς αἰθήρ Ἥγησε τὰν θνατὰν σήματος ἱστορίαν. (V. ö. Thom. Mag. vit. Fridr. Osann. in diur. schol. a. 1828. P. II. n. 15. 1829. P. II. n. 43.) Elmsley-féle vita: φασὶ δὲ καὶ κεραυνωθῆναι ἀμρότερα μνημεῖα. Ugyanezt bizonyítja e következő epigramma is:

Σάρκε; δ' αἰθαλαίαι πυρός ἐπιῆσι τρωσῆλαι
 ληθθεῖσαι πυτῆν ὅσαν ἐπαυόμεναι.
 μοῦνα δ' ἔνεστι τάφῳ πολυδακρύτῳ ὄστ' ἔα κωψά,
 καὶ πόνος εἰνοδίους τῆδε παρεργόμενους. —

«Euripidesnek egész Hellas szolgál emlékül, Makedonia földje csak tetemeit födi.» ¹⁾

DR. KRAUSZ JAKAB.

ANAKREONI DALOK.

43. Gondtalan élet.

Mihelyt iszunk, a gondok
Azonnal elnyugosznak.
Mit bánom én a bút a bajt?
Mit bánom én a gondot?
Hisz így is úgy is halni kell,
Mit rontsam én az éltem' ?
Igyunk, hogy' iddogáljunk
Víg istenünk borából.
Mihelyt iszunk, a gondok
Azonnal elnyugosznak.

P. THEWREWK E.

¹⁾ Gellius, N. A. XV. 20. 10: cum legati ad eos (Macedones) ab Atheniensibus missi petissent, ut ossa Athenas illius patriam permitterent transferri, maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt. Thom. Mag.: φασί δὲ ἐπὶ τοῦ ἀκούσματος τῆς Εὐριπίδου τελευτῆς τοὺς μὲν Ἀθηναίους πάντα πενυῆσαι, Σοφοκλέα δὲ αὐτὸν μὲν καὶ φαῖον ἐνδοθεῖσθαι χιτῶνα, τοὺς δὲ ὑποκρίτας αὐτοῦ ἀστεφανώτους τῷ τότε εἰσαγαγεῖν πρὸς τὸν ἀγῶνα. Elmsley-féle vita: κενοτάφιον δὲ αὐτοῦ ἐν Ἀθήνησιν ἐγένετο. Pausanias, I. 2. 2: ἀνιόντων δὲ ἐκ Πειραιῶς ἐρείπια τῶν τειχῶν ἔστιν, ἡ κόνων ὕστερον τῆς πρὸς Κνιδῶν ναυμαχίας ἀνέστησεν — εἰσὶ δὲ τάφοι κατὰ τὴν ὁδὸν γνωριμώτατοι Μενάνδρου τοῦ Διοπαΐθου καὶ μνήμα Εὐριπίδου κενόν. V. ö. Didymi Chalcenteri opuscula. Auctori suo restituta ad cod. antiquos recognita annotatione illustrata ed. Franc. Ritter, Colon. 1845. 117. s kón. lap. [aestimatio vitae Euripidis]. — A sírfölibrat, melyet állítólag Thukydidés történetíró vagy Timotheus zenész készített, így hangzik:

Μνήμα μὲν Ἑλλάς ἅπασ' Εὐριπίδου, ὅστιά δ' ἴσχει
γῆ Μακεδόν, ἧ γὰρ δέξαστο τέρμα βίου.
πατρίς δ' Ἑλλάδος Ἑλλάς Ἀθηναί' πλεῖστα δὲ Μούσας
τέρψας, ἐκ πολλῶν καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει.

Az Ion-, vagy Iophonnak tulajdonított epigramma ez:

Χαῖρε μελαμπέπλοις, Εὐριπίδη, ἐν γυάλοις
Πιερίας, τὸν αἰὲ Νυκτὸς ἔχων σάλαμον
ἴσθι δ' ὑπὸ χροῦς ὦν, ὅτι σοι κλέος ἀφθιτον ἔσται,
ἴσον Ὀμηρείαις αἰεταῖς χάρισιν.